

РОЛЬ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ В СТРАТЕГІЇ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО КИТАЮ

У статті досліджуються проблеми імовірного виходу Китаю на регіональну арену в якості потужної сили, що протягом наступних 10–15 років може посилити конкуренцію між США і КНР у Південно-Східній Азії та збільшити потенціал збройного конфлікту. На основі аналізу наукових праць зарубіжних учених встановлено, що Сполучені Штати в даний час є домінуючою поза регіональною силою в Південно-Східній Азії. Доведено, що Асоціація держав Південно-Східної Азії продовжує покладатись на військові сили США, щоб гарантувати регіональну стабільність і безпеку та збалансувати зростаючу міць Китаю.

Ключові слова: Асоціація країн Південно-Східної Америки (АСЕАН); Китай; Південно-Східна Азія (ПСА); регіональна безпека; Сполучні Штати Америки (США).

Є цілий ряд стратегічних напрямків, курс на які може взяти Китай. Яким шляхом він буде слідувати, залишається невідомим, і ця невизначеність ускладнює формулювання ефективної політики в галузі контролю зростаючої могутності Китаю в усьому Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Як впоратися з цією невизначеністю являє особливо важку дилему для стратегії США в галузі безпеки в Південно-Східній Азії.

Багато держав Південно-Східної Азії стурбовані зростанням китайських військових зв'язків та довгострокових намірів. У той же час, ці країни мають здоровий страх спровокований Китаєм і болісні сумніви в достовірності зобов'язань відносно забезпечення безпеки з боку США. Ці амбівалентні відносини в сприйнятті загрози, в поєднанні з регіональною напруженістю, створюють і можливості, і виклики для розширеної військової співпраці США з АСЕАН.

Аналіз цієї проблеми дає можливість оцінити праці зарубіжних науковців, як: Бізон М. [1], Шмітт Г. [2], Хілл К. [3], Вейд Г. [4]. Аналізуючи останні дослідження і публікації, можна зробити висновок, про те, що висвітлення проблеми ролі країн АСЕАН у стратегії забезпечення США безпеки щодо Китаю приділено недостатню увагу, і саме тому вона потребує подальшого вивчення.

У запронованій статті поставлено за мету окреслити аналіз змін у регіональній політиці США в Тихоокеанському регіоні, їх рушійних чинників, впливу на відносини між США і країнами АСЕАН, регіональних (Китаю) і глобальних наслідків.

Завдання статті ґрунтуються на розкритті цілей та інтересів США в ПСА, характеристиці сприйняття країнами АСЕАН посилення Китаю в регіоні, висвітленні ролі США як врівноважуючого чинника в АТР.

Дослідження зосереджене на можливостях розширення американського мілітаристського співробіт-

ництва з країнами ПСА в невизначеному і потенційно нестабільному середовищі.

Незважаючи на занепокоєність, викликану економічною кризою в Азії, АСЕАН залишається важливим торговельним партнером США, що отримує близько 40 мільярдів доларів експорту товарів США і джерелом 78 мільярдів доларів у товарному імпорті США [5]. Американський експорт в АСЕАН є значним і очікується продовження його стійкого зростання, коли регіональна купівельна спроможність відновиться після наслідків фінансової кризи. Існує потенціал для подальшого зростання торгівлі в США-АСЕАН, коли структурні зміни в економіці країн регіону збільшать цінність секторів послуг і високих технологій, де американські компанії мають конкурентні переваги. Крім того, хоча в абсолютному відношенні загальний номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) АСЕАН в 1997 році склав близько 675 млрд. доларів, що дорівнює одному з найбільших американських штатів, ця цифра дає невірне враження про важливість і привабливість АСЕАН як ринку для американських товарів і послуг. Це загальне число ВВП, і пов'язаних з ним доходів на душу населення статистики близько 1300 \$, маскує виключно широкий діапазон доходів на душу населення, починаючи від низького рівня 250 \$ у В'єтнамі, до більш ніж високого – 20 000 \$ в Сінгапурі та Брунеї, а також різні рівні соціально-економічного розвитку. Через те, що ці ринки значною мірою залежать від зростання сільськогосподарства, дуже сильно постіндустріального, вони доповнюють різноманітність товарів і послуг, вироблених в економіці США і, отже, пропонують збалансовану можливість зростання для американського експорту.

АСЕАН також є основним місцем для американських інвестицій, якщо розсуджувати з іноземних прямих інвестиційних позицій. З 1990 до 1997 рік прями

іноземні інвестиції США в регіоні зросли з 11,8 млрд. доларів до 37,5 млрд. доларів, перевищивши американських інвестицій в Японії і Бразилії з \$ 35600 млн. і \$ 35,7 млрд. відповідно.

Ще більш цікаво, що прямі інвестиції США в АСЕАН були у сім разів більше, ніж у Китай, і майже в два рази, ніж в Гонконг. У той час, як азіяська фінансова криза різко скоротила приплив капіталу в країни АСЕАН, більшість спостерігачів очікує повернення портфельного капіталу в регіональні фондові ринки, у якості повернення зацікавленості.

Характерним є те, що ПСА лежить на перетині двох найбільш популярних морських шляхів у світі. Зі сходу на захід шлях з'єднує Індійський і Тихий океани, у той час як з півночі на південь – Австралію і Нову Зеландію з Північно-Східною Азією. Обидва маршрути економічно життєздатні, завдяки чому країни Північно-Східної Азії отримують важливі надходження такі, як нафта та інші природні ресурси та експортують готову продукцію решті світу.

Крім того, через прибережне середовище більшості країн АСЕАН і відносну відсутність наземного транспорту, багато у внутрішньо регіональній торгівлі також залежить від цих водних шляхів. З військової точки зору, ці морські шляхи мають вирішальне значення для руху американських військ із західної частини Тихого океану в Індійський океан і Перську затоку. Зрештою, майже вся доставка повинна пройти через одну з трьох проток, або «вузьких місць», в районі Малаккської, Зондської, Ломбок і Макасар проток. Три країни регіону – Індонезія, Малайзія, Сінгапур контролюють або примикають до цих вузьких місць і, таким чином, можуть здійснювати потенційний контроль над значною частиною морської торгівлі всієї планети.

Варто зазначити, що існують дві основні загрози, які можуть вимагати дипломатичної чи військової відповіді США.

По-перше, агресивний і схильний до гегемонії Китай може поставити під загрозу свободу судноплавства в Південно-Китайському морі, можливо, щоб примусити Сполучені Штати, Японію, або держави АСЕАН до ухвалення китайських політичних вимог. Якщо буде зіткнення з цією перспективою, Сполучені Штати можуть шукати підтримку від окремих держав АСЕАН і провести оборону морських шляхів, або одна з держав АСЕАН може попросити про таку допомогу в США. У той час, як військово-морські сили США будуть відігравати провідну роль у такому випадку, повітряна потужність США також може бути покликана для захисту військово-морських сил США або територій та коштів держав АСЕАН проти китайських військових нападів.

По-друге, Китай може спробувати насильно встановити і підтримувати фізичний контроль над всіма або більшою частиною островів Спратлі, спонукаючи запити на надання військової допомоги з однієї або більше країн АСЕАН. Уряди АСЕАН можуть просити більш помітнішої і суттєвішої просторової американської військової присутності, в тому числі розгортання військових кораблів США і бойових літаків в якості демонстрації прихильності Америки, застосуванні

нею сили, щоб виконати зобов'язання забезпечення безпеки.

Але найбільш імовірним сценарієм є не китайський військовий удар по території або силам держав АСЕАН, а продовження успішної «острівної» тактики, якою позначені попередні китайські спроби розширити свій контроль над спірними островами, наприклад китайська окупація Біда Риф, заяви на Філіппінах. Китай також може вдатися до більш тонкого і неоднозначного використання сили для виконання своїх регіональних цілей та амбіцій. Як приклад, китайські військові можуть брати участь у виборчому переслідуванні і залякуванні регіональних держав під виглядом виконання китайських морських вимог, захисту китайських рибалок, антипіратської або антиконтрабандної операцій, відновлення стабільності у разі вторгнення внутрішнього або іноземного характеру. Таким чином, швидше за все, країни АСЕАН і міжнародна громада зіткнеться з періодичними китайськими зусиллями захопити окремі острови або рифи, можливо, під прикриттям колишніх наукових експедицій або операцій з підтримання порядку, які позбавляють інші країни попередження.

У цілому, здатність Китаю впливати на обстановку в області безпеки в Південно-Східній Азії залежатиме від політичних та економічних умов в Китаї та ПСА, в результаті взаємодії країн АСЕАН з Китаєм, і в тому, в якій мірі інтереси США і Китаю збігатимуться. Якщо умови в ПСА погіршуватимуться, Китай зможе знайти більше можливостей для тиску або примусити країни регіону до свого порядку безпеки.

До того ж, сприйняття Китаю в ПСА формуються на основі різниці між Китаєм і АСЕАН, експансивних китайських претензій на Південно-Китайському морі, зростанні китайських можливостей застосування сили, китайської підтримки повстанських рухів у ПСА в 1960-х і 1970-х років, китайському конфлікту з В'єтнамом після в'єтнамської окупації Камбоджі в 1979 році, і страхові Пекіна маніпуляції етнічними китайськими громадами в деяких регіональних країнах. Підозра Китаю була найсильнішою щодо Індонезії, де є довга історія напруженості навколо ролі громади етнічних китайців, і на Філіппінах, яка пережила підтримані комуністами заколоти і військові зіткнення з Китаєм у спірних районах Південно-Китайського моря. Вона існує в деякій мірі у всіх країнах ПСА, за винятком, можливо, М'янми, яка підтримує тісні стосунки з Китаєм (хоча є деякі недавні ознаки м'янманської обережності) і Таїланд, де побоювання з приводу Китаю історично були затьмарені страхом В'єтнамського експансіонізму.

Взагалі, відносини Китаю з країнами АСЕАН розвивалися в три етапи.

По-перше, ворожість. Протягом 1960-х років і більшої частини 1970-х років, у держав АСЕАН були непрості відносини з Китаєм. Страх і підозрілість щодо Китаю були повсюдними, в основному через китайську підтримку комуністичних заколотів у різних країнах АСЕАН і відносин Пекіна з великими етнічними китайськими громадами по всьому регіону. Були серйозні розбіжності, зокрема, між Китаєм та Індонезією і Малайзією, що впливають з участі Ки-

таю в 1965 році в перевороті в Індонезії та її підтримки етнічних китайців, що переважали в Малайзії у комуністичному заколоті.

По-друге, відлига. Починаючи з 1980-х років, з'явилася відлига в відносинах Китаю з АСЕАН, в основному в результаті зростання торгівлі та в інвестиційних посилань, що підтримувались економічними реформами в Китаї, через скорочення ідеології в політиці Пекіна стосовно області, рішення Китаю про те, щоб покращити відносини з державами АСЕАН, припинення «двовекторної» дипломатії на користь офіційних дипломатичних відносин, а також підтримка АСЕАН Китаю в ролі противаги В'єтнаму. Зусилля Пекіна з налагодження тісніших економічних та політичних відносин з країнами АСЕАН завершилися в 1990–1991 рр. рішеннями Індонезії, Сінгапуру та Брунею про відновлення офіційних дипломатичних відносин з Китаєм.

По-третє, амбівалентність. З кінця 1980-х років, з'являється більш подвійне ставлення до Китаю. З одного боку, відносини між усіма державами АСЕАН та Китаю помітно покращилися. Зростає примирення між Китаєм і АСЕАН відображає взаємне прагнення для досягнення економічного зростання шляхом розширення торгівлі та інвестицій, а також переконання, що Китаю судилося стати наступною великою державою Східної Азії і, що найбільш ефективним способом боротьби з китайським посиленням є сприяння більшій економічній взаємозалежності [6].

Окрім цього, країни АСЕАН в тій чи іншій мірі покладаються на військову присутність США в якості стримуючого фактора для китайського військового авантюризму, але багато хто в регіоні мають сумніви в надійності США як партнера безпеки. Як часто відзначають жителі Південно-Східної Азії, Сполучені Штати можуть покинути регіон у будь-який час, але їм завжди доведеться жити з Китаєм. Є й інші політичні та дипломатичні міркування, щодо ставлення держав АСЕАН до військової співпраці з США. У випадку декількох країн, зокрема Індонезії, Філіппін і Малайзії, націоналістичні настрої і затьожні антиколоніалістичні почуття ускладнили атмосферу для більш тісних військових відносин із Сполученими Штатами. Крім того, Індонезія і Малайзія побоюються, що більш помітна військова співпраця зі Сполученими Штатами знаходить в складному становищі з політичним тягарем, яким супроводжується зближення щодо забезпечення безпеки з боку США.

Відзначимо, що одне з важливих питань при розгляді майбутнього військового співробітництва США з державами АСЕАН, чи будь-яка з цих держав готова збільшити у мирний час військову співпрацю з США у відповідь на китайські військові зусилля у залякуванні Тайваню. З цим пов'язане питання, чи буде будь-яка держава Південно-Східної Азії мати роль у підтримці США оборони Тайваню проти нападу Китаю або надання допомоги Сполученим Штатам у патрулюванні та охороні судноплавних шляхів в сценарії Тайванського конфлікту.

Ключовим фактором будуть обставини, які викличуть наступ КНР на Тайвань. Якщо безпосередньою

причиною конфлікту є тайванська Декларація незалежності, більшість, якщо не всі країни АСЕАН будуть неохоче підтримувати Тайвань. Якщо атака не сприйметься як спровокована з боку Тайвані, використання китайської військової сили, щоб залякати Тайвань, ймовірно, збільшить побоювання Китаю і може збити АСЕАН більш податливою до збільшення військового співробітництва зі Сполученими Штатами. Якщо військовий удар насправді відбудеться, держави АСЕАН будуть шукати в Вашингтоні переоцінки своєї політики. Проте, мало ймовірно, що вони ризикують отримати безпосередній конфлікт з Китаєм, надаючи пряму військову допомогу Тайваню.

Винятково китайське володіння островами Спратлі загрожуватиме інтересам безпеки Сполучених Штатів у разі того, якщо Пекін використає такий контроль, щоб відмовити США та іншим країнам у необмеженому доступі до морських шляхів, або нав'язати китайське панування над регіоном.

Звичайно, в залежності від того, чи отримає Китай контроль над Спратлі, залежить вірогідність його перетворення на агресивного гегемона в майбутньому. Якщо це відбудеться, країни ПСА зіткнуться із серйозною дилемою. В осяяному майбутньому, держави АСЕАН будуть протистояти величезному розриву між їх зовнішніми потребами в галузі безпеки та їхніх можливостей для задоволення цих потреб, зокрема, якщо тривалий економічний спад призведе до більш агресивної політики Китаю і погіршення згуртованості і військового потенціалу АСЕАН. Як зауважив один відомий експерт, що вивчає регіон, жоден з трьох варіантів, доступних для зміцнення зовнішньої безпеки не відкриває великі перспективи [7].

Отже, народна самооборона. За можливим винятком Індонезії, державам АСЕАН просто не вистачає розмірів, ресурсів і можливостей для підтримки військового потенціалу, який би витримав китайську військову перевагу. У найближчому майбутньому, Індонезія була дуже ослаблена економічною кризою і політичною нестабільністю, щоб генерувати надійний потенціал стримування.

Колективна самооборона. Існує глибока і міцна опозиція багатосторонньої військової співпраці в рамках АСЕАН або формування оборонного пакту АСЕАН. Хоча багатостороннє співробітництво в плані безпеки може розвиватися для того, щоб впоратися з низькорівневими загрозами (наприклад, піратством, контрабандою), АСЕАН зараз не вистачає згуртованості й здатності протистояти серйозній військовій загрозі.

Регіональні заходи безпеки. Враховуючи обмеженість індивідуальної та колективної самооборони, держави АСЕАН шукали більш широких механізмів регіональної безпеки, що змогли б утримати Китай або вирішити спори, які можуть призвести до збройного конфлікту. До цих пір, проте, створення життєздатної та ефективної регіональної структури безпеки так і не реалізоване. Навіть якщо АСЕАН змогла б подолати чисельні перешкоди для такого регіонального порядку всередині самої асоціації, інтерес Китаю до ефективних багатосторонніх механізмів забезпечення безпеки, які не підуть на користь Пекіна залишається під питанням [8].

Підсумовуючи попередні твердження, наголосимо на тому, якщо агресивний і ворожий Китай буде прагнути досягти регіональної гегемонії, держави АСЕАН, швидше за все, не матимуть життєздатних альтернатив окрім опори на американські військові сили щодо стримування агресивної поведінки китайської влади. Враховуючи невизначеність щодо майбутнього стратегічного напрямку Китаю, таким чином, питання полягає не в тому, чи слід США прагнути встановити огорожу в Південно-Східній Азії від можливості боротьби з Китаєм. Швидше, ключові питання обертаються навколо управління реалізацією цієї огорожувальної стратегії – часу, змісту і послідовності огорожувальних дій, зв'язок цих заходів з великою політикою та стримуванням, ресурсами, які будуть витрачені на встановлення огорожі, і ризики, пов'язані з надто повільним або швидким вживанням заходів з відмежування.

Нарешті, без чітких і однозначних ознак того, що Китай прагне перетнути статус-кво, багато держав АСЕАН будуть неохоче йти на китайський антагонізм, вживаючи заходів, які Китай буде розглядати як провокаційні. Отже, в цілому держави Південно-Східної Азії віддадуть перевагу стримувати Китай через поєднання економічної інтеграції та дипломатичної взаємодії. З іншого боку, протягом цього часу, побоювання з приводу посилення Китаю може підштовхнути деякі держави АСЕАН шукати задоволення прихильності США щодо регіональної безпеки, в тому числі в плані розширеної військової присутності США в регіоні.

Поетапний підхід обіцяє низькі ризики і потенційно високу віддачу. Надмірно агресивні і амбіційні зусилля для того, щоб забезпечити доступ до об'єктів для значного розширення США в мирний час за наявності військової сили та потенційних можливостей буде лише антагонізувати Китай, додаючи непотрібний подразник у двосторонніх відносинах США з державами АСЕАН, і збільшуючи суперечки всередині АСЕАН.

Потенційний недолік такого «повільного» американського підходу в налагодженні стосунків з АСЕАН

в тому, що Сполучені Штати можуть бути захоплені зненацька, якщо китайська військова загроза матеріалізується швидше, ніж передбачає більшість спостерігачів. Як інші дослідницькі центри, RAND вважають малоімовірним, що Китай зробить «стрибок вперед», прорив у військових можливостях протягом наступного десятиліття. Крім того, підхід формування і межування дає дві істотних переваги: по-перше, підвищення військового профілю США в регіоні, навіть якщо це робиться тільки в скромних масштабах, збільшить обережність Пекіна і підтримає довіру їхніх зобов'язань відносно безпеки. По-друге, поетапний підхід до вдосконалення американських військових взаємовідносин з державами АСЕАН може допомогти уникнути пасток передчасної політики «стримування» Китаю під час захоплення переваги відгороджування, зокрема, закладаючи основу для реалізації багатостороннього співробітництва в галузі безпеки, щоб впоратися з китайською загрозою для безпеки Південно-Східної Азії і для життєво важливих інтересів США в регіоні, що будуть виникати.

Замість того, щоб протистояти звичайному військового нападу, країни АСЕАН і США, ймовірно, зітнуться з продовженням повзучого іредентизму Китаю. Завданням буде винайти ефективну стратегію безпеки для реагування на неоднозначні дії. Для США елементи ефективного реагування можуть включати сприяння тіснішому співробітництву в галузі оборони між АСЕАН, створенню регіональних мереж спостереження за повітряним простором по боротьбі з контрабандою наркотиків і піратством, а також розвитку можливостей, які необхідні для ефективного участі в операціях з підтримання стабільності.

Таким чином, спроби Китаю намагатися домінувати в АТР і контролювати морські шляхи у Тихому океані вводять його в конфронтацію із Заходом, котрий не може погодитися з такою стратегією Пекіну. Це теоретично здатне призвести до підвищення ризиків морської Тихоокеанської війни («холодної» чи навіть «гарячої»), які на сьогодні є можливо найвищими за останні два десятиліття. Це, власне, залишається актуальним і перспективним для дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beeson M. The United States and East Asia: The decline of long-distance sea reships? / M. Beeson // *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.japanfocus.org/-Mark-Beeson/3240>.
2. Schmitt G. *The Rise of China. Essays on the Future Competition* / G. Schmitt. – N.Y., London : Encounter books, 2009. – 192 p.
3. Хилл К. Восточная Азия и Тихий океан / К. Хилл // U. S. Department of State [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0906/ijpr/eap.htm>.
4. Wade G. *China and its neighbors* / G. Wade // *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://japanfocus.org/events/view/19>.
5. U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census, Foreign Trade Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://atwww.census.gov/foreign-trade/balance/index.html>
6. Jose T. Almont. *Ensuring Security the ASEAN* / Jose T. Almont. – Way. – Survival. – Vol. 39. – No. 4; winter 1997–1998, P. 80–92.
7. Leszek Buszynski. *ASEAN Security Dilemmas Survival* / Leszek Buszynski. – Vol. 39. – No. 4; winter 1992–1993, P. 90–107.
8. Banning Garrett, Bonnie Glaser. *Multilateral Security in the Asia-Pacific Region and Its Impact on Chinese Interests: Views from Beijing* / Banning Garrett, Bonnie Glaser // *Contemporary Southeast Asia*. – Vol. 16. – No. 1; June 1994, P. 14–34.

И. Е. Подберезных

РОЛЬ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ АЗИИ В СТРАТЕГИИ СОЕДИНЕННЫХ ШТАТОВ АМЕРИКИ В ОТНОШЕНИИ КИТАЯ

В статье исследуются проблемы возможного выхода Китая на региональную арену в качестве мощной силы, что в ближайшие 10-15 лет может усилить конкуренцию между США и КНР в Юго-Восточной Азии и увеличить потенциал вооруженного конфликта. На основе анализа научных трудов зарубежных ученых установлено, что Соединенные Штаты в настоящее время являются доминирующей внерегиональной силой в Юго-Восточной Азии. Доказано, что Ассоциация государств Юго-Восточной Азии продолжает полагаться на военные силы США, чтобы гарантировать региональную стабильность, безопасность и сбалансировать растущую мощь Китая.

Ключевые слова: Ассоциация стран Юго-Восточной Азии (АСЕАН); Китай, Юго-Восточная Азия (ЮВА); региональная безопасность; Соединенные Штаты Америки (США).

I. Podbereznykh

THE ROLE OF SOUTH-EAST ASIA IN THE USA STRATEGY TOWARD CHINA

The article deals with the problem of possible appearance China on the regional arena as a powerful force that over the next 10–15 years could increase competition between the United States of America and China in Southeast Asia and increase the potential of armed conflict. The United States is now the dominant extra-regional force in South-East Asia. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) continue to rely on US forces to ensure regional stability and security and to balance the growing power of China. It is possible that over the next 15 years China could emerge as a more powerful and hostile competitor to the United States for regional influence and access. As a consequence, it is plausible that some of the ASEAN states, if confronted by the prospects of an aggressive and threatening China, may rely increasingly upon the United States and its military power for deterrence, reassurance, and protection. China's geopolitical ambitions will play a crucial role in shaping the future of Southeast Asia and the U.S. military posture in the region.

Key words: Association of Southeast Asian Nations (ASEAN); China, South-East Asia; regional security; the United States (USA).

Рецензенты: *Шевчук О. В.*, д-р політ. наук, проф.
Шкляж Й. М., д-р іст. наук, проф.

© Підберезних І. Є., 2016

Дата надходження статті до редколегії 01.04.2016